

Estetisk rensning

Dan Jönsson skriver om bildstrider i 2000-talets Sverige

Pål Hollender, Dror Feiler, rondellhundarna, Lars Vilks, Anna Odell och NUG, se där några namn och begrepp som blev fixtecken för den "obegripliga" och "provocerande" samtidskonsten under första årtiondet av 2000-talet. När konstnärerna egentligen sökte utmana politiska förhållanden på olika mer eller mindre effektiva sätt, möttes de av medialt uppblåsta drev som istället för att ta upp sakfrågorna skyllde allt på konstens och samtidskonstnärens allt ytligare självhävdelse och sensationsmakeri.

Spaltkilometermätarna har gått på högvarv om det här, i press, i konstartiklar och i sociala medier. I regel har tonen varit hög och oförsonlig från bägge hållen, från försvararna av konstens yttrandefrihet och från den anklagande oförstående allmänheten inklusive kritiska kulturjournalister. Det som väckt ilskan är egentligen inte motiven, om det så gäller prostitution i öststaterna (Hollender) eller psykvården (Odell), utan att just begreppet konst använts som den förment goda täckmanteln för att provocera med, som i de fallen, sexuellt utnyttjande och fingerade sjukdomstillstånd.

Författaren och konstkritikern Dan Jönsson går på djupet av diskussionerna när han i den nya boken "Estetisk rensning" (Förlaget 10-tal) försöker dissekera de polariserade ståndpunkterna runt konst och politik utifrån tio uppflammande konsthändelser i Sverige i början av vårt nya sekel. Frågan är om någon tidigare försökt formulera en så nyanserad bild eller ansträngt sig till en sådan översiktlig analys av samtidskonstens smått trubbiga syften som Dan Jönsson gör här. Det är en välkommen bok, då det i högsta grad är nödvändigt att reda ut begreppen i de fallgropar av missförstånd och fastlåsta positioner som karaktäriserat debatten.

Nu ställer sig Dan Jönssons inte upp som någon opartisk analytiker eller medlare mellan å ena sidan "konsten" och å den andra sidan "folkopinionen". Som konstkritiker står han på konstnärernas sida, men samtidigt kan jag uppfatta Dan Jönsson som relativt oberoende inom konstetablissemang och som ibland inte är sen med att kritisera stereotypa uppfattningar och tendenser inom samtidskonsten. Den undersökning han gör i boken, likt en detektiv som söker efter spår som leder till bevis, för honom också så småningom fram till frågan om inte någon nyare och precisare faktor behövs för att realisera samtidskonstens sociala och politiska inriktning men ändå behålla den essentiellt viktiga och på sitt sätt autonoma konstnärliga dimensionen. Att det trots allt rör sig om konst och inte journalistik.

Utän tvakan tar konstnären risker när denne begär en form av asyl i den sociala verkligheten men med det konstnärliga passet nerstuckett djupt i fickorna. Frågor om "metafysiska" föreställningar som "kvalitet" och för den delen "konst" är något som dagens konstvärld, relaterad till det s.k. institutionella konstbegreppet, helst vill undvika. Dessa ämnen avgörs på ett improviserat sätt, eller med oskrivna lagar, av konstvärlden själv genom en slags konstnärlig efterfrågeprincip, i konstnärens ställning på marknaden eller förankring i konstbegreppet. Men när inflammerade konststrider blossar upp, skriver Dan Jönsson, när konstnären överskrider gränsen till politik eller vill göra politiska ställningstaganden, mynnar debatten ut i just de "metafysiska" ämnen som man i konstvärlden vill hålla nere eller ta för självklara. Frågor alltså om vad som är konst och vad som inte är det, om konstnärens moraliska ansvar och om konstens frihet. Det är som om två helt olika världar inte kan mötas, politikens och konstens, om man inte väljer någon av dessas egna språk eller villkor som förhandlingsmedel. Konsten vill ändra på politiken genom ett sofistikerat spelspråk som varken är "ren konst" eller "ren politik", och politiken eller publiken kan inte förstå varför man, kort sagt, måste krångla till det så.

Dan Jönsson menar att det är just om konstens autonomi som tioalet borde handla om. Att avfärda frågan som metafysisk är ett misstag som visat sig varje gång konsten testat gränserna. Mediedreven och rättsprocesserna tar sitt tydliga språk: hit men inte längre.

Men hur det rent praktiskt ska gå till att hitta en nyare och fruktbar väg ur dilemmat är en annan femma. Det institutionella konståbegreppet fyller fortfarande sin funktion, just som estetisk spegling av en global marknadsekonomi som inte vill veta av några begränsningar liksom den globala samtidskonsten. En radikal begreppslik förändring skulle då helt enkelt behöva en lika genomgripande institutionell förändring, något som Dan Jönsson ser som minst sagt osannolikt.

Ändå letar han efter öppningar. Den brittiske konstnären David Goldenburg har lanserat en idé om en *postautonom* konst. Den postautonoma konsten tar följderna av det moderna konståbegreppets sammanbrott och leder in på en väg med konst som handlar om delaktighet, demokrati och mångkulturell anda. Ett exempel i Sverige skulle vara gruppen Kultivators försök att koppla performance med ekologiskt jordbruk i en hållbar, modern allmogekonst. I den postautonoma konsten skulle demokrati ses som den faktiska definitionen av estetisk kvalitet. Men då lämnas kanske den viktigaste frågan fortfarande obesvarad, varför det överhuvudtaget är nödvändigt att tala om "konst" i dessa sammanhang?

Dan Jönsson kastas ständigt mellan tilltro och tvivel inför samtidskonstens skandaler och effekterna av dem. Hans öppna kritiska blick faller inte för något lättköpt svar, vare sig från konstens eller från juridikens, politikens eller från det ständiga mediadrevets sida. Sett i det perspektivet ställer han sig mindre bakom konstnärerna och antagonisterna men mera bakom själva begreppet "konst", i dess mest subversiva och, faktiskt, mest demokratiska form. Konsten är ingens och allas angelägenhet. Detta om något syns tydligt i boken "Estetisk rensning".

Text och foto: Jan K Persson
Volym 2012-06-25